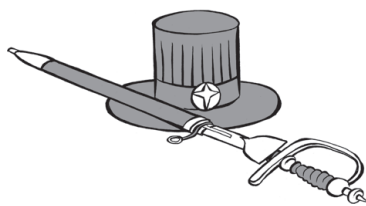

Eija Salonen

Pienten lasten hyvinvointi ja kuulumisen rakentuminen varhaiskasvatuksen vuorohoidossa

Eija Salosen varhaiskasvatustieteen väitöskirja "Pienet lapset varhaiskasvatuksen vuorohoidossa: Epätyypillisten varhaiskasvatusaikojen merkitys kuulumisen neuvottelulle ja rakentumiselle" tarkastettiin Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnassa 5.9.2020. Vastaväittäjänä toimi professori Lasse Lipponen Helsingin yliopistosta ja kustoksena professori Marja-Leena Laakso Jyväskylän yliopistosta.

Kulttuurissamme on tapana ajatella, että illat, yöt ja viikonloput ovat rentoutumista ja perheen yhdessäoloa varten (Peltoperä ym., 2018; Tammelin ym., 2019). Varsinkin pienten lasten katsotaan tarvitsevan näinä ajankohtina oman vanhemman hoivaa ja kotiympäristöä (Peltoperä ym., 2018; Rutanen & Hännikäinen, 2019). Myös säännöllinen arjen kulku ja siihen si-

sältyvät tutut rutiinit nähdään pienille lapsille tärkeinä (Murtorinne-Lahtinen ym., 2016). Tämän päivän palveluyhteiskunnassa työskennellään kuitenkin myös illalla, yöllä ja viikonloppuna, toisinaan vaihtuvissa vuoroissa ja epäsäännöllisessä rytmisessä (Li ym., 2014; Presser, 2003). Nämä niin sanotut epätyypilliset työajat ovat yleistyneet etenkin varhaiskasvatuseikäisten lasten äitien keskuudessa, mikä herättää huolta lasten hyvinvoinnista (Miettinen & Rotkirch, 2012; Peltoperä ym., 2018).

Lasten hyvinvointiin kohdistuva huoli saa vahvistusta kansainvälisestä tutkimuksesta, jonka perusteella epätyypillisiin työaikoihin liittyy lasten hyvinvoinnin ja kehityksen haasteita (mm. De Schipper ym., 2003; Li ym., 2014; Rönkä ym., 2017). Tutkimukset nostavat kuitenkin esille myös

toisenlaisia näkökulmia ja paljastavat ilmiön moninaisuuden (mm. Siippainen, 2018; Sevón ym., 2017). Siihen, millaisia merkityksiä vanhemman epätyypillinen työaika saa lapsen elämässä, vaikuttavat monet erilaiset tekijät, kuten lapsen ikä ja kehitysvaihe sekä lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen saatavuus ja laatu (Li ym., 2014; Tammelin & Rönkä, 2013; Rönkä ym., 2017).

VUOROHITO – ERITYINEN VARHAISKASVATUKSEN MUOTO

Suomessa varhaiskasvatuksen saatavuus epätyypillisinä ajankohtina on turvattu julkisilla varhaiskasvatuspalveluilla. Lainsäädäntömme mukaan kuntien tulee järjestää tarvittaessa varhaiskasvatuksen vuorohoitoa, johon lapset voivat osallistua vanhempien epätyypillisten työaikojen edellyttäminä ajankohtina (Varhaiskasvatuslaki 2018/540). Vuorohoito tapahtuu tavallisesti päiväkodissa, ja sen toteuttamista ohjaavat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2018). Tässä asiakirjassa varhaiskasvatus määritellään opetuksen, kasvatuksen ja hoidon kokonaisuudeksi, jonka tavoitteena on edistää lapsen oppimista, kehitystä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Tutkimusten mukaan vuorohoito on kuitenkin erityinen varhaiskasvatuksen muoto, eikä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin toteutuminen ole aina selvää (ks. De Schipper ym., 2003; Peltoperä ym., 2020; Rönkä ym., 2019). Vuorohoitoa luonnehtivat epätyypilliset varhaiskasvatusajat, jotka sisältävät epätyypillisten työaikojen tavoin iltoja, öitä ja viikonloppuja, toisinaan myös vaihtuvia vuoroja.

Lasten arkeen epätyypilliset varhaiskasvatusajat voivat tuoda ennakoimattomuutta ja vaihtuvia ihmissuhteita, joille etenkin pienet lapset ovat haavoittuvia (De Schipper ym., 2003; Malinen ym., 2016; Turja, 2016). Eri-ikäisistä lapsista koostuvassa ja kokoonpanoltaan vaihtelevassa ryhmässä myös pedagogisen toiminnan toteuttaminen voi olla haastavaa (Peltoperä & Hintikka, 2016; Peltoperä ym., 2020).

Toisaalta vuorohoidon erityisluonteessa piilee myös vahvuuksia. Tällaisena on pidetty esimerkiksi vuorohoidolle ominaisia joustavia ja lapsilähtöisiä toimintatapoja, joiden voidaan nähdä helpottavan lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimista ja siten edistävän heidän hyvinvointiaan (Peltoperä ym., 2018; Rönkä ym., 2019).

Vaikka vuorohoitoon on havaittu sisältyvän edellä kuvattuja erityispiirteitä, sen merkitystä lasten hyvinvoinnille on tutkittu vasta vähän. Erityisen vähäiselle huomiolle ovat jääneet pienimpien, alle 3-vuotiaiden lasten ilmaisemat kokemukset. Väitöstutkimukseni vastasi tähän tutkimustarpeeseen. Suuntasin katseeni vuorohoitoon osallistuviin 1–3-vuotiaisiin lapsiin, ja katsoin heidän hyvinvointiaan päivittäisten vuorovaikutustilanteiden pohjalta, huomioiden myös näissä tilanteissa rakentuvat kokemukset.

KUULUMINEN OSANA LASTEN HYVINVOINTIA

Lähestyin tutkimuksessani lasten hyvinvointia kuulumisen käsitteen avaamista näkökulmista. Viittaan kuulumisella molemminpuoliseen hyväksyntään ja huomioimiseen perustuvaan asemaan

ihmissuhteessa tai yhteisössä sekä tämän aseman pohjalta syntyviin kuulumisen kokemuksiin (ks. Lähdesmäki ym., 2016; May, 2013). Näillä kokemuksilla tarkoitan moninaisia, sosioemotionaalisen hyvinvoinnin kannalta tärkeitä kokemuksia, kuten kokemusta hyväksynnästä, arvostuksesta ja välittämisestä sekä samankaltaisuudesta ja yhteensopivuudesta (Hagerthy ym., 1992; Mahar ym., 2013; Strayhorn, 2019). Vaikka sosiaalinen vuorovaikutus on näiden kokemusten kannalta avainasemassa, ulottuvat nämä kokemukset tätä laajemmalle: niiden lähteenä voidaan nähdä paitsi toiset ihmiset, yhteisöt ja kulttuurit, myös materiaaliseen maailmaan kuuluvat paikat ja esineet, kuten lapselle mieleinen leikkipaikka ja kiinnostavat lelut (May, 2013; ks. myös Rutanen, 2013).

Kuulumisen kokemukset rakentuvat päivittäisessä vuorovaikutuksessa yksilön, toisten ihmisten ja materiaalisen maailman välillä, ja myös pienten lasten voidaan tulkita aktiivisesti pyrkivän niitä kohti (Guo & Dalli, 2016; Stratigos ym., 2014). Tutkimuksessani kutsun tätä yksilön kuulumisen kannalta merkityksellistä vuorovaikutusta kuulumisen neuvotteluksi. Esimerkiksi arkinen vuorovaikutus lapsen ja vanhemman tai lapsen ja vuorohoidon työntekijän välillä voidaan nähdä kuulumisen neuvotteluna, joka yhtäältä asettaa rajoja, toisaalta avaa mahdollisuuksia lapsen toiminnalle meneillään olevassa sosiaalisessa tilanteessa ja materiaalisessa ympäristössä. Yksilön kuulumiseen vaikuttavan toiminnan näen kuulumisen politiikkana, olipa kyseessä ihmisten tai yhteiskunnan rakenteiden toiminta (vrt. Yuval-Davis, 2011). Tutkimuksessani kiinnitän huomiota erityisesti siihen kuulumisen politiikkaan, jota ympärivuorokautisen palveluyhteiskuntam-

me rakenteet ja aikuisten toiminta tuottavat suhteessa pieniin lapsiin.

VÄITÖSTUTKIMUS

Väitöstutkimukseni tavoitteena oli ymmärtää pienten lasten kuulumisen neuvottelua ja rakentumista vuorohoidon ja epätyypillisten varhaiskasvatusaikojen kontekstissa (Salonen, 2020). Tähän pyrin vastaamalla kahteen tutkimuskysymykseen. Ensinnä selvitin, millainen merkitys vuorohoidolla ja epätyypillisillä varhaiskasvatusajoilla on pienten lasten kuulumiselle. Toiseksi tutkin, kuinka lapsista huolehtivat aikuiset voivat edistää vuorohoitoon osallistuvien pienten lasten kuulumista kotona ja vuoropäiväkodissa.

Vastasin näihin kysymyksiin kolmen osatutkimuksen pohjalta. Näistä osatutkimuksista ensimmäinen (Salonen ym., 2018) tarkasteli pienten lasten kokemuksia vuorohoidosta heidän arjessaan mukana olevien aikuisten tulkintojen perusteella. Samalla ensimmäinen osatutkimus piirsi kokonaiskuvan vuorohoitoon osallistuvien lasten arjesta haasteineen ja hyvine puolineen. Toinen osatutkimus (Salonen ym., 2016) keskittyi lasten kuulumisen neuvotteluun ja rakentumiseen vuorohoidon saapumistilanteissa, kun taas kolmas osatutkimus (Salonen ym., 2020) valotti vuorohoidon iltojen toimintakulttuuria lasten kuulumisen näkökulmasta. Väitöstutkimuksen kokonaisuudessa osatutkimusten tulokset täydentävät toisiaan.

Tutkimusta suuntasi lapsuudentutkimuksen alueella vallitseva lapsikäisyys, jonka mukaan lasten kokemukset ovat tutkimuksen näkökulmasta arvokkaita (Colliver, 2017; Crivello ym., 2009;

Grover, 2004). Lapsilla katsotaan olevan myös monia keinoja kokemustensa ilmaisemiseen (vrt. Sumsion ym., 2011; White, 2011). Lapsikäsitystä täydentää YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1989), jonka mukaan lapsilla on oikeus tulla kuuluisiksi ja huomioiduiksi, kun tehdään heitä koskettavia päätöksiä. Tämän ymmärryksen valossa pientenkin lasten kokemukset ovat tärkeä tutkimuskohde. Huomioin nämä lähtökohdat tutkimuksessani ja pyrin ymmärtämään lasten kuulumisen neuvottelua ja rakentumista ensisijaisesti heidän omien ilmaisujensa pohjalta.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksessa oli mukana kahdeksan 1–3-vuotiasta pientä lasta, jotka osallistuivat vuorohoitoon kahdessa esilaisessa vuoropäiväkodissa. Näistä päiväkodeista toinen oli arkisin palveleva laajennetun aukiolon vuoropäiväkoti ja toinen kaikkina vuorokaudenaikoina ja viikonpäivinä avoinna oleva ympärivuorokautinen päiväkotit. Lasten lisäksi tutkimukseen osallistui lasten huoltajia ja vuorohoidon työntekijöitä.

Tutkimuksessa noudatettiin aineistonkeruun aikana voimassa olleita tutkimuseettisiä ohjeita. Tutkimukseen osallistuneilta aikuisilta pyydettiin tietoon perustuva suostumus, kun taas pienten lasten kohdalla turvaututtiin huoltajan suostumukseen sekä muihin lasten oikeuksia kunnioittaviin toimintatapoihin. Lasten ilmaisemia tarpeita ja toiveita havainnoitiin ja huomioitiin aineistonkeruun aikana tarkasti, ja aineistonkeruu keskeytettiin esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi ilmaisi mielipahaa tutkijaa tai tutkimusvälineistöä kohtaan.

Tutkimuksen laadulliset menetelmät

pohjautuivat etnografiseen lähestymistapaan (ks. Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2018). Menetelmistä tärkein oli pienten lasten havainnointi vuoropäiväkodeissa. Tein päiväkoteihin yhteensä 41 vierailua, jotka keskittyivät erityisesti vuorohoidolle ominaisiin varhaiskasvatusaikoihin, iltaan ja viikonloppuun, sekä eri vuorokaudenaikoihin tapahtuviin saapumistilanteisiin. Päiväkotihavainnoinneista saamaani aineistoa täydensin havainnoinnilla lasten kotona sekä äitien ja vuorohoidon työntekijöiden haastatteluilla. Lasten arjessa mukana olevien ja heidät hyvin tuntevien aikuisten haastattelemisen antoi tärkeää lisätietoa erityisesti silloin, kun tulkitsin lasten ilmaisusta heidän suhtautumistaan vuorohoittoon ja epä-typillisiin varhaiskasvatusaikoihin (vrt. Clark & Moss, 2001).

Tutkimuksen analyysitapana toimi ensimmäisessä ja toisessa osatutkimuksessa (Salonen ym., 2016; 2018) laadullinen sisällönanalyysi (Elo & Kyngäs, 2008). Kolmannessa osatutkimuksessa (Salonen ym., 2020) ja väitöskirjan yhteenvedossa (Salonen, 2020) hyödynsin teemaattista analyysitapaa (Nowell ym., 2017). Tehdessäni analyysivaiheessa lasten kuulumisen kokemuksiin kytkeytyviä tulkintoja huomioin paitsi puheen, myös toiminnan, kehonkielen, eleet, ilmeet ja ääntelyn (vrt. Sumsion ym., 2011; White, 2011). Näin myös pienimmät, muutoin kuin sanoilla kommunikoivat lapset tulivat tutkimuksessa kuulluiksi. Ymmärsin lasten kokemukset suhteissa syntyvinä ja jaettuina, mikä mahdollisti kokemusten tutkimisen osana lasten arjen vuorovaikutusta (vrt. Duhn, 2015). Vaikka lasten kokemuksia ei ollut mahdollista tavoittaa sellaisinaan, voitiin esimerkiksi niistä mielihyvän ja mielipahan ilmaisuista, joita vuorovaikutus herätti

lapsissa, tehdä suuntaa antavia, lasten kuulumiseen kytkeytyviä tulkintoja.

VUOROHOIDON MERKITYS PIENTEN LASTEN KUULUMISELLE

Väitöstutkimuksen valossa vuorohoito näyttää hyvin moninaiselta ilmiöltä. Aineistonkeruu valotti esimerkiksi puolitoista-vuotiaan Nooran arkea, jossa vuorohoito oli Nooran äidin mukaan vain pieni hetki kavereiden luona. Nooran päivät vuorohoidossa olivatkin yleensä lyhyitä, ja hänelle karttui viikkotunteja toisinaan vain 13. Sain seurata myös kaksi- ja puolivuotiaan Eemil-pojan arkea, jota rytmitti yksinhuoltajaäidin epäsäännöllinen kolmivuorotyö. Eemilin päiväkotiviikko saattoi pitää sisällään useita päiväkodissa vietettyjä öitä ja yhteensä jopa 76 tuntia vuorohoitoa. Tutkimus nosti vuorohoidosta esille niin mahdollisuuksia kuin haasteitakin.

Lapsentahtinen ja joustava arki: mahdollisuuksia lasten kuulumiselle

Oli kiinnostavaa ja yllättävää havaita, että vuorohoitoarki piti sisällään varsin monia lasten kuulumista edistäviä asioita. Parhaimmillaan epätyypilliset varhaiskasvatusajat olivat lapselle ymmärrettävät ja hänen oman vuorokausirytmensä kanssa yhteensopivat (Salonen ym., 2018). Esimerkiksi kahden epätyypillisinä aikoina työskentelevän vanhemman perheessä lapsen päiväkotipäivät saattoivat olla varsin lyhyitä ja siirtymät kodin ja päiväkodin välillä tapahtuivat useimmiten lapsen kannalta otolliseen aikaan, hänen ollessaan virkeä (Salonen ym., 2018). Kuulumisen

näkökulmasta katsottuna lapsen vuorokausirytmistä kunnioittava päivän kulku avasi hyviä mahdollisuuksia hänen kuulumistaan edistävälle vuorovaikutukselle, sillä esimerkiksi vanhemmasta eroaminen ja ryhmään liittyminen päiväkotiin saapumisen hetkellä sujuivat tällöin paremmin (Salonen ym., 2016; 2018).

Tutkimus toi esille myös vuorohoidon iltojen ja viikonloppujen erityisen toimintakulttuurin, joka näytti edistävän lasten kuulumisen rakentumista päiväkotiympäristössä. Näitä ajankohtia luonnehti pieni ryhmäkoko ja lasten määrään nähden suuri työntekijöiden määrä (Salonen ym., 2018; 2020). Toimintaa oli tällöin mahdollista toteuttaa joustavasti, lasten ilmaisevia tarpeita ja toiveita huomioiden. Tutkimukseen osallistuneiden lasten iltoja ja viikonloppuja vuorohoidossa rikastuttivatkin monipuoliset leikkiympäristöt ja työntekijöiden antama henkilökohtainen huomio (Salonen ym., 2018; 2020). Nämä piirteet edistivät lasten kuulumista, mikä näkyi havainnointiaineistossa lasten innokkaana osallistumisena ja mielihyvän ilmaisuna (Salonen ym., 2020).

Ennakoimaton ja kuormittava arki: haasteita lasten kuulumiselle

Hyvien asioiden ohella tutkimus nosti esille vuorohoitoon ja epätyypillisiin varhaiskasvatusaikoihin liittyviä haasteita. Monet näistä haasteista kytkeytyivät niihin muutoksiin, joita tutkimukseen osallistuneet lapset kohtasivat päivittäisessä elämässään (Salonen ym., 2018). Lapsen omat varhaiskasvatusajat saattoivat vaihdella esimerkiksi vanhemman kolmivuorotyön mukaan, jolloin lapsen saapumis- ja kotiinlähtöaika vaihteli huomattavasti (Salonen

ym., 2016; 2018). Yksilöllisten varhaiskasvatusaikojen ja työvuorojen takia myös lasten ihmissuhteet vuoropäiväkodissa vaihtelivat (Salonen ym., 2016; 2018; 2020). Pienille lapsille ennakoimattomat muutokset, vaikkapa vieraamman ihmisen kohtaaminen päiväkotiin saapumisen hetkellä, olivat toisinaan hämmäntäviä (Salonen ym., 2016; 2018.). Tämä hankaloitti ryhmään liittymistä, toimintaan osallistumisesta sekä lasten hyvinvoinnille tärkeiden kuulumisen kokemusten rakentumista (Salonen ym., 2016; 2018).

Vuorohoidon haasteet kytkeytyvät paitsi arjen muutoksiin, myös lapsen omaa vuorokausirytmää rikkoviin, hänen unen ja levon tarpeidensa kanssa ristiriitaisiin varhaiskasvatusaikoihin (Salonen ym., 2018). Esimerkiksi myöhäiset illat, useat peräkkäiset yövuorot ja iltavuorot seuraavat aamuvuorot kuormittivat tutkimukseen osallistuneita pieniä lapsia ja vaikuttivat kielteisesti arjen sujumiseen sekä vuorovaikutustilanteissa rakentuviin kokemuksiin (Salonen ym., 2018). Kun vaikkapa iltavuoron ja aamuvuoron väliin ei jäänyt aikaa riittävän pitkille yöunille, näkyi tämä päiväkodissa lapsen väsymyksenä ja toisinaan itkuisuutena (Salonen ym., 2018).

Yli haasteiden: lasten kuulumista edistävä aikuisten toiminta

Oli kuitenkin rohkaisevaa huomata, että lasten hyvinvointia voitiin tukea monin tavoin myös silloin, kun vuorohoito ja epätyypilliset varhaiskasvatusajat hämmensivät tai kuormittivat lapsia. Vaihtelevan arjen keskellä äidit ja työntekijät vaalivat esimerkiksi säännöllisiä rutiineja, lapselle sopivaa päiväjärjestystä ja kaikille yhteisiä sääntöjä, jotka tekivät arjesta lapselle

tutumpaa ja ymmärrettävämpää (Salonen ym., 2018). Työntekijät myös selvittivät lapsille tapahtumien kulkua, toisinaan kuvia apuna käyttäen, ja auttoivat näin lapsia ennakoimaan päiväkotijakson tapahtumia (Salonen ym., 2016; 2018).

Tämän lisäksi lasten jaksamista tuettiin muokkaamalla toimintaa ja vuorovaikutusta heidän vireystilaansa sopivaksi niin kotona kuin vuoropäiväkodissa (Salonen ym., 2018; 2020). Esimerkiksi vuoropäiväkodin illassa, lapsen ollessa jo väsynyt, pyrittiin hänelle tarjoamaan sopivan rauhallista tekemistä ja henkilökohtaista huomiota (Salonen ym., 2020). Sekä äidit että vuorohoidon työntekijät muokkasivat myös arjen aikatauluja lapsen tarpeiden kanssa yhteensopiviksi (Salonen ym., 2018). Pienet asiat, kuten saapumisajan muuttaminen siten, että lapsi saattoi liittyä päiväkotiryhmään hyvissä ajoin ennen uniaikaa, olivat heidän mukaansa lapsen kannalta merkityksellisiä (Salonen ym., 2018). Avainasemassa oli toiminnan ja rutiinien joustavuus, joka salli lapsen oman vuorokausirytmien ja yksilöllisten tarpeiden huomioimisen niin kotona kuin vuoropäiväkodissa (Salonen ym., 2018; 2020).

KOHTI LASTEN HYVINVOINTIA PALVELEVAA VUOROHITOARKEA

Kuvaamieni toimintatapojen myötä väitöstitkimus on mukana kehittämässä varhaiskasvatuksen vuorohoitoa, joka toteutetaan pieniä lapsia kuunnellen, heidän hyvinvoinnistaan huolehtien. Lasten kuulumista ja hyvinvointia palvelevan vuorohoitopedagogiikan ytimessä on lasten ilmaisemien yksilöllisten tarpeiden huomioiminen

vuorohoidon vaihtelevassa arjessa (vrt. Degotardi & Pearson, 2014). Työntekijöiltä tämä edellyttää mahdollisuutta lasten kiireettömään kohtaamiseen ja heidän moninaisen ilmaisunsa havainnoimiseen (vrt. White, 2011). Tällä tavoin myös kaikkein pienimmät lapset voivat tulla kuulluiksi ja huomioiduiksi varhaiskasvatuslaissa (2018/540) ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2018) kuvattujen tavoitteiden mukaisesti.

Vuorohoitoon osallistuvien lasten hyvinvointi edellyttää kuitenkin paitsi erityistä pedagogista osaamista myös heidän tarpeitaan palvelevaa yhteiskunnallista päätöksentekoa (vrt. Murtorinne-Lahtinen ym., 2016; Rönkä ym., 2019). Väitöstudiumukseni perusteella esimerkiksi pieni ryhmäkoko ja lasten määrään nähden riittävä työntekijöiden määrä ovat ensiarvoisen tärkeitä lähtökohtia pienten lasten kuulumista edistävälle vuorohoidolle. Lisäksi tarvitaan työelämän joustavuutta ja taitavaa työvuorosuunnittelua, jotta pienten lasten vanhemmat voivat halutessaan välttää esimerkiksi lapselleen haastavat, kesken arkiviikon vaihtuvat työvuorot. Tällaiset taustatekijät luovat mahdollisuuksia niille päivittäisille vuorovaikutustilanteille, jotka edistävät vuorohoitoon osallistuvien pienten lasten kuulumista niin heidän arkiympäristöissään, kotona ja vuoropäiväkodissa, kuin laajemminkin yhteiskunnassa.

Kirjoittajatiedot:

Eija Salonen, KT, projektitutkija, Kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

LÄHTEET

- Clark, A. & Moss, P. (2001). Listening to young children: The mosaic approach. National Children's Bureau.
- Colliver, Y. (2017). From listening to understanding: Interpreting young children's perspectives. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(6), 854–865. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2017.1380882>
- Crivello, G., Camfield, L. & Woodhead, M. (2009). How can children tell us about their wellbeing? Exploring the potential of participatory research approaches within Young Lives. *Social Indicators Research*, 90, 51–72. <https://doi.org/10.1007/s11205-008-9312-x>
- Degotardi, S. & Pearson, E. (2014). The relationship worlds of infants and toddlers: Multiple perspectives from early year's theory and practice. Open University Press.
- De Schipper, J. C., Tavecchio, L., Van IJzendoorn, M. & Linting, M. (2003). The relation of flexible child care to quality of center day care and children's socio-emotional functioning: A survey and observational study. *Infant Behavior & Development*, 26(3), 300–325. [https://doi.org/10.1016/S0163-6383\(03\)00033-X](https://doi.org/10.1016/S0163-6383(03)00033-X)
- Duhn, I. (2015). Making agency matter: Rethinking infant and toddler agency in educational discourse. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 36(6), 920–931. <https://doi.org/10.1080/01596306.2014.918535>
- Elo, S. & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Grover, S. (2004.) Why won't they listen to us? On giving power and voice to children participating in social research. *Childhood*, 11(1), 81–93. <https://doi.org/10.1080/1478087.2020.1794086>
- Guo, K. & Dalli, C. (2016). Belonging as a force of agency: An exploration of immigrant children's everyday life in early childhood settings. *Global Studies of Childhood*, 6(3), 254–267. <https://doi.org/10.1177/2043610616665036>
- Hagerthy, B. M., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M. & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of Psychiatric Nursing*, 6(3), 172–177. [https://doi.org/10.1016/0883-9417\(92\)90028-H](https://doi.org/10.1016/0883-9417(92)90028-H)
- Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (2018). Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa P. Hämeenaho & E. Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia* [2. painos; s. 7–31]. Ethnos ry.

- Li, J., Johnson, S. E., Han, W.-J., Andrews, S., Kendall, G., Strazdins, L. & Dockery, A. (2014). Parents' nonstandard work schedules and child well-being: A critical review of the literature. *Journal of Primary Prevention*, 35, 53–73. <https://doi.org/10.1007/s10935-013-0318-z>
- Lähdesmäki, T., Saresma, T., Hiltunen, K., Jäntti, S., Sääsikilähti, N., Vallius, A. & Ahvenjärvi, K. (2016). Fluidity and flexibility of "belonging": Uses of the concept in contemporary research. *Acta Sociologica*, 59(3), 233–247. <https://doi.org/10.1177/0001699316633099>
- Mahar, A. L., Cobigo, V. & Stuart, H. (2013). Conceptualising belonging. *Disability and Rehabilitation*, 35(12), 1026–1032. <https://doi.org/10.3109/09638288.2012.717584>
- Malinen, K., Dahlblom, T. & Teppo, U. (2016). Suomalainen vuorohoito. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.) *Osaamista vuorohoitoon* (s. 12–24). Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- May, V. (2013). *Connecting self to society: Belonging in a changing world*. Palgrave Macmillan.
- Miettinen, A. & Rotkirch, A. (2012). Yhteistä aikaa etsimässä: Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Katsauksia E20/2012. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos. <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/4425698a654a86afb1ff8d79d54c9e6/1591724022/application/pdf/4660236/Yhteist%C3%A4%20aikaa%20etsim%C3%A4ss%C3%A4.pdf>
- Murtorinne-Lahtinen, M., Moilanen, S., Tammelin, M., Rönkä, A. & Laakso, M.-L. (2016). Mothers' non-standard working schedules and family life: Enhancing regularity and togetherness. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 36(1/2), 119–135. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-02-2015-0022>
- Nowell, L., Norris, J., White, J. & Moules, N. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1–13. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Opetushallitus (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Peltoperä, K. & Hintikka, T. (2016). Pedagogiikan toteutumisen erityispiirteitä vuorohoidossa. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.) *Osaamista vuorohoitoon* (s. 148–167). Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Peltoperä, K., Turja, L., Vehkakoski, T., Poikonen, P.-L. & Laakso, M.-L. (2018). Privilege or tragedy? Educators' accounts of flexibly scheduled early childhood education and care. *Journal of Early Childhood Research*, 16(2), 176–189. <https://doi.org/10.1177/1476718X17750204>
- Peltoperä, K., Vehkakoski, T., Turja, L. & Laakso, M.-L. (2020). Pedagogy-related tensions in flexibly scheduled early childhood education and care. *International Journal of Early Years Education*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/09669760.2020.1778449>
- Presser, H. B. (2003). *Working in a 24/7 economy: Challenges for American families*. Russell Sage Foundation.
- Rutanen, N. (2013). Pienten lasten jännitteiset leikin tilat alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka* (s. 95–112). Vastapaino.
- Rutanen, N. & Hännikäinen, M. (2019). Finland: Becoming and the youngest children at home and in ECEC. In M. Gradovski, E. E. Ødegaard, N. Rutanen, J. Sumsion, C. Mika & E. J. White (Eds.) *The First 1000 days of early childhood: Becoming* (s. 93–108). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Rönkä, A., Malinen, K., Metsäpelto, R.-L., Laakso, M.-L., Sevón, E. & Verhoef-van Dorp, M. (2017). Parental working time patterns and children's socioemotional wellbeing: Comparing working parents in Finland, the United Kingdom, and the Netherlands. *Children and Youth Services Review*, 76, 133–141. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.036>
- Rönkä, A., Turja, L., Malinen, K., Tammelin, M. & Kekkonen, M. (2019). Flexibly scheduled early childhood education and care: Experiences of Finnish parents and educators. *Early Years*, 39(4), 376–391. <https://doi.org/10.1080/09575146.2017.1387519>
- Salonen, E. (2020). *Pienet lapset varhaiskasvatuksen vuorohoidossa: Epätavallisten varhaiskasvatusaikojen merkitys kuulumisen neuvottelulle ja rakentumiselle*. JYU Dissertations 254. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/71224/978-951-39-8240-9_vaitos05092020.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Salonen, E., Laakso, M.-L. & Sevón, E. (2016). Young children in day and night care: Negotiating and constructing belonging during daily arrivals. *Early Child Development and Care*, 186(12), 2022–2033. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1146717>
- Salonen, E., Sevón, E. & Laakso, M.-L. (2018). Flexibly scheduled early childhood education and care: Finnish mothers' and educators' perceptions on young children's experiences and child-responsive practices. *International Journal of Early Childhood*, 50(2), 193–209. <https://doi.org/10.1007/s13158-018-0221-0>

- Salonen, E., Sevón, E. & Laakso, M.-L. (2020). Evening early childhood education and care: Re-formulating the institutional culture. *Journal of Early Childhood Research*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/1476718X20947120>
- Sevón, E., Rönkä, A., Räikkönen, E. & Laitinen, N. (2017). Daily rhythms of young children in the 24/7 economy: A comparison of children in day care and day and night care. *Childhood*, 24(4), 453–469. <https://doi.org/10.1177/0907568217704048>
- Siippainen, A. (2018). Sukupolvisuhteet, hallinta ja subjektifikaatio: Etnografinen tutkimus lasten ja aikuisten suhteista vuorohoitopäiväkodissa. JYU Dissertations, 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/59190/978-951-39-7512-8_vaitos24082018%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Stratigos, T., Bradley, B. & Sumsion, J. (2014). Infants, family day care and the politics of belonging. *International Journal of Early Childhood*, 46, 171–186. <https://doi.org/10.1007/s13158-014-0110-0>
- Strayhorn, T. L. (2019). *College students' sense of belonging: A key to educational success for all students* (2. painos). Routledge.
- Sumsion, J., Harrison, L., Press, F., McLeod, S., Goodfellow, J. & Bradley, B. (2011). Researching infants' experiences of early childhood education and care. Teoksessa D. Harcourt, B. Perry & T. Waller (toim.) *Researching young children's perspectives: Debating the ethics and dilemmas of educational research with children* (s. 113–127). Routledge.
- Tammelin, M., Mykkänen, J., Sevón, E., Murtorinne-Lahtinen, M. & Rönkä, A. (2019). Family time negotiations in the context of non-standard work schedules. *Families, Relationships and Societies*, 8(1), 105–120. <https://doi.org/10.1332/204674317X15034163282768>
- Tammelin, M. & Rönkä, A. (2013). Lapsiperheen arki ja 24/7-talous. Teoksessa M. Virkajärvi (toim.) *Suomella töissä? Kestämistä ja kestävyttä. Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisuja 4/2013* (s. 306–318). Tampereen yliopisto, Työelämän tutkimuskeskus.
- Turja, L. (2016). Lasten osallisuus vuorohoidossa. Teoksessa U. Teppo & K. Malinen (toim.) *Osaamista vuorohoitoon* (s. 168–183). Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540
- White, E. J. (2011). 'Seeing' the toddler: Voices or voiceless? Teoksessa E. Johansson & J. White (toim.) *Educational research with our youngest: Voices of infants and toddlers* (s. 63–87). Springer.
- Yhdistyneet Kansakunnat (1989). *Yleissopimus lapsen oikeuksista*. www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/
- Yuval-Davis, N. (2011). *The politics of belonging: Intersectional contestations*. Sage.